

Ladislav
Mňačko

Ako
chutí
moc

EUROPA

Ladislav
Mňačko

EUROPA

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Ladislav Mňačko: Ako chutí moc

© Ladislav Mňačko – dedičia c/o DILIA, 1968

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2016

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2016

Ako štyridsiaty zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2016

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-28-7

Ako
chutí
moc

edícia

PREMENA

zväzok 40

Mŕtvy ležal na katafalku, potiahnutom čiernym súknom, obrátený nohami ku vchodu do smútočnej siene.

Mŕtvy ležal v spodnej časti čiernej, lesklým čínskym lakom natretej truhly. Veko truhly dočasne nahrádzal sklený príklop, aby lúčiacie sa zástupy mohli ešte raz, naposledy vidieť tvár a postavu mŕtveho.

Frankovi sa truhla zdala už akási známa. Na chvíľu ho prepadla dosť nevhodná myšlienka, či to nie je tá istá truhla ako pri poslednej udalosti podobného významu. Ak nie, veľmi sa jej podobala. Ale to je vari priveľmi absurdné, truhlu iste vyrobili na mieru, zvlášť na túto príležitosť.

„I tak,“ pomyslel si Frank, „je tá rakva nezmysel.“ Rakvy slúžili od nepamäti na ochranu pozostatkov človeka pred ťarchou zeme, ktorú naňho navŕšili. Musela byť pevná, odolná, podľa významu, urodzenosti a bohatstva mŕtveho, vyrobená z materiálu vzdorujúceho hnilobe, rozkladu a chemickým zmenám. Frank videl rakvy z cínu, olova, striebra, z mramoru i zo žuly, jednoduché i bohato zdobené drahými kameňmi, mramorové príkrovy s vytesanou podobou veľkého mŕtveho.

„Dobre, to je všetko v poriadku,“ povedal si Frank, „rakvy sú na to, aby chránili zotleté pozostatky človeka pred vplyvmi vlhka, plesne, mrazov a páľavy, aby ešte dlho potom, keď už v sebe skrývajú len práchnivé kosti, hlásali veľkosť, slávu, nesmrteľnosť vladárov, kráľov, veľmožov, géniov a tyranov, smiešnych boháčov, ktorí i po smrti chcú ešte ukazovať, že na to mali. Ale v každom podobnom prípade bolo účelom truhly chrániť zotlievajúce či balzamované pozostatky čímsi významného človeka, ktorý zomrel.“

Táto truhla, či ju už vyrobili zvlášť na túto príležitosť, na mieru, alebo ju už častejšie použili a ešte použijú, je nezmyslom. Nesplňa a nebude plniť nijakú z funkcií určených rakvám. Mŕtveho o dva dni spália. Zostane z neho iba hŕstka popola, ktorá sa zmestí do malej urny. Načo teda taká drahá, čínskym lakom emailovaná rakva, vyleštená na taký lesk, že na nej vidno odtlačky dlaní a prstov mužov, čo ju kládli na katafalk? Ale napokon Frank zahnal svoje úvahy, v niečom ten mŕtvy ležať musí. V niečom a na niečom.“

Mŕtvy bol v čiernom obleku. Na sebe mal snehobielu košeľu s tmavočervenou kravatou, na nohách špicaté lakované topánky. To už je veľmi, veľmi dávno, čo ten mŕtvy chodieval zásadne iba v rozhalenke a vysmieval sa z Frankových bielych košiel a starostlivo uviazaných kravát. Nadával mu do meštiakov, neuznával kravatu, pohŕdal kravatou, aj na sobáš, na ktorom mu bol Frank za svedka, prišiel v rozhalenke, a to bývalo veľkým priestupkom proti vtedy ešte panujúcim zvyklostiam. Frank si pripomenul, ako sa mestský matrikár počas sobášneho obradu znechutene mračil.

Frank už dávno nenosí kravatu vždy a všade. Prekáža mu, keď si ju musí vziať, keď to inak nejde, cíti sa nesvoj, čímsi zajatý, zviazaný, neslobodný. Kravata, pravdaže, je nevyhnutná pri jeho povolání, ktoré už dávnejšie znenávidel. Keď si ju viaže, vždy pociťuje dokonalú nepotrebnosť svojej existencie. Najlepšie sa cíti v hrubej farebnej košeli a v ošúchanej semišovej bunde.

A medzitým ten, čo tu leží mŕtvy, si časom vybudoval povest' najlepšie oblečeného muža v krajine. Iste prestál každé ráno dlhý čas pred zrkadlom, keď si viazal uzol, kravata sa mu stala symbolom úspechu, fetišom vzostupu, umocnením jeho šarmu, a pre Franka, ktorý ho tak dobre poznal, dôkazom narastajúcej márnivosti.

„Tak sa časy menia...“ povzdychol si Frank, a nemyslel pritom len na tmavočervenú kravatu, ktorú vybrali pre mŕtveho z nepreberných zásob v jeho bielizníku.

Nemyslel pritom len na kravatu. Ani na grécke ohne, ktoré práve zažali pri hlave mŕtveho. Neboli to grécke ohne, ale dve silné žiarovky, možno dvojstovky, možno päťstovky, zasadené do dvoch plytkých bronzových mís, obrátených k povale. Také zmodernizované grécke ohne.

K nohám mŕtveho položili dekoratéri sklenú vitrínu s vyznamenaniami a radmi. Bolo ich veľa. Mŕtvy ich miloval. Túžil po nich, priam si organizoval príležitosti, aby sa k nim mohol dostať. Ak nie ešte horšie, ak svoju činnosť neusmerňoval na to, aby sa dostal k novej, blyšľavej čačke, akú ešte nemal vo svojej kolekcii. Pri každej vhodnej i menej vhodnej príležitosti sa mŕtvy rád ukazoval s tromi radmi pestrých farebných stužiek, pripnutých na hrudi. Frank si so záujmom prezeral tú pestrú metalurgiu, všetky tie kríže, hviezdy, plakety, medaily. Takmer všetky štátne rady a veľa cudzích. Frank hľadal medzi nimi hviezdu, ktorá ho zaujala kedysi, keď si tie isté metále prezeral vo vile mŕtveho. Bola tam. Bola tam tá hviezda.

Nikto nebude mať čas si ju povšimnúť, nikto sa nad ňou nepozastaví, nezamyslí, nikoho neprekvapí, ako prekvapila kedysi Franka. Bolo ta cudzie vyznamenanie, ktoré kedysi všetci nositelia demonštratívne vrátili. V tlači vtedy stálo, že ho všetci vrátili – a hľa – nie všetci, ten mŕtvy si hviezdu ponechal. Prečo si ju ponechal? Neuvedomoval si, akému riziku sa vystavuje? Stačilo, aby niektorý z jeho neprajníkov niekde len nadštrkol, že ju nevrátil, a bolo po kariére, mohlo sa to skončiť veľmi zle. Taký naivný vari nebol, aby si neuvedomoval, aké nebezpečné je ponechať si ten metál. Všetci vedeli, že ho má. Priplí mu ho na hrud' verejne, pri slávnostnej príležitosti, je o tom bohatá fotografická i textová dokumentácia. Frankovi vtedy, keď videl hviezdu po prvý raz, kadečo víťalo v hlave. Možno mal mŕtvy metále tak rád, že sa nevedel ani s týmto rozlúčiť, i za cenu všetkých rizík. Ale možno v tom bolo aj čosi inšie – posledná iskrička odporu, dôstojnosti a ktovie, či nie aj protestného postoja. Frank sa znovu a znovu díva na hviezdu. Veľká; bohatá, žiari rubínovou červeňou a akosi sem nepristane, nepristane tomu mŕtvemu. Už dávno mu nepristane, možno mu už vtedy, keď ju dostal, celkom nepristala a nepatrila.

Napokon, nič sa mu za to nestalo. Nestalo sa mu nič, hoci Galovič vedel, že tú hviezdu má a že ju nevrátil. A to je vari vysvetlenie. Ponechal si ju, a nič sa mu za to nestalo.

Ale aj tak je čudné, že si ju ten, čo tu leží na katafalku, ponechal. Možno mu predsa len aspoň trošku pristane. A nech už sa Frank tváril akokoľvek, predsa len ho tá hviezda trochu potešila. Kvôli mŕtvemu ho potešila. Možno sa v ňom trochu všetci mýlili. Možno sa v ňom, aspoň trochu, mýlil aj on, Frank. Možno ten mŕtvy nebol celkom, celkom taký...

„Nemocte sa nám tu popod nohy...“ prerušil Frankove úvahy nevlúdny hlas. Frank ustúpil bokom. Dvaja chlapi kládli k nohám mŕtveho veľký, ťažký veniec. Drahý veniec. Z čečiny, poprestýkaný červenými klincami. Frank ich narátal do tristo. Ba skade toľké vzali? Väčšiu časť asi museli dopraviť do mesta letecky, pravdepodobne v noci. Dekoratóri položili veniec šikmo pred vitrínu a na zem pred ním prestreli dve stuhý: Jednu červenú, druhú v štátnych farbách.

Všade okolo dokončovali posledné práce. Na veľký čierny zamatový záves v pozadí, ktorý zakrýval celé priečelie haly i s priechodmi do zadnej časti budovy, práve vešali portrét mŕtveho, zväčšenú fotografiu, iniciálky jeho mena, deň narodenia a úmrtia, nevyhnutnú zlatú vavrínovú haluz a citát, hodnotiaci jeho život a činy. V ľavom

rohu siene umiestnili malý vavrínový hájik, niekoľko skleníkových zákrpkov vo veľkých drevených tégľoch, ktoré tiež potiahli čerňou. Návštevníci podobných obradov, ľudia zo smútiaceho zástupu si sotva uvedomujú, že ten nevyhnutný vavrínový hájik nemá len dekoratívnu úlohu. Frank vie, že v jeho závetrí sa počas rozlúčky trvajúcej dva dni môže kadečo odohrať. Ta zatiahnu omdletú ženu, ktorej príde pri truhle zle, stade budú pozorné oči sledovať pohyb občanov, všímať si jednotlivé tváre, pripravené zakročiť, keby sa prihodilo čosi nepredvídané a neplánované.

Frank si uvedomoval, že sa tu musí predvídať a plánovať takmer všetko. Je to nevyhnutnosť, inak to nemôže byť, ale teraz je tu iste všetko v pohybe, búchajú kladivá, šušťá papier, dunia ťažké kroky na betóne a občas zaznie celkom nepietna kľatba. Ľudia prídu, odídu, a ani len nepomyslia na to, že tu niekoľko chlapov pracovalo celú noc.

Mŕtveho ten ruch a zhon okolo neruší. Mŕtvy má pokojnú, vyrovnanú tvár, pôsobiacu vážne a dôstojne. Farba pokožky je celkom svieža, vyzerá, akoby hlboko spal. Možno v najbližšej chvíli otvorí oči, nadvihne nad sebou sklený príkrov a začudovane sa poobzerá, čo sa s ním a okolo neho robí.

Je to len klam. Šminka. Frank nie je po prvý raz v takejto sieni smrti, videl už častejšie všetky procedúry okolo posledných vecí človeka. Možno posledná chvíľa mŕtveho vôbec nebola taká pokojná, ako sa má zdať z jeho vyrovnaných čŕt. Možno nechcel zomrieť, do posledného výdychu sa bránil zubatej, možno ruky, teraz pokojne zložené v lone, vzt'ahoval v zúfalých, kľčovitých gestách, možno mu museli dolámať prsty, aby mu ich mohli vystrieť tak, ako vyzerajú teraz, možno chcel ešte v poslednej chvíli čosi vykriknúť a zuby mu vyvrátil smrteľný kľč do neprirodzenej polohy, preparátori mu museli uvoľniť sánku a ešte kadečo inšie s ním robiť, aby vyzeral tak vznešene ako teraz tu na katafalku. Ale už zajtra sa hrubý nános šminky a púdro roztopí, zleje od tepla, vyžarujúceho z tisícov okolo prechádzajúcich ľudských tiel a z filmárskych reflektorov, nos sa mu stenčí, zošpicatie, oči sa hlboko prepadnú, ožltne, ale na tom už nebude tak záležať, pre rozlúčku je dôležitý prvý deň, vtedy sa odohrá všetko dôležité. Kondolenčné návštevy, prominentské čestné stráže prídu dnes na rad. A pozajtra, pri poslednej rozlúčke bude už rakva zakrytá vekom z lakovaného materiálu.

Hore, na skrytej galérii, si už neviditeľní hudci začali ladit' nástroje. Zavše zakvíli klarinet, zahučí basa, zaduní bubon, ale tu to

nepôsobí ako v koncertnej sieni. V koncertnej sieni je ladenie akýmsi slávnostným úvodom, prísľubom večera, jednoducho patrí k tomu. Už dávno som nebol na koncerte, preniesol sa Frank myšlienkami niekam ďaleko, a dávno som už nesedel pri gramofóne... Frank má veľkú vyberanú diskotéku, bohatú, hemží sa menami svetových majstrov. Prečo ho omrzela? Nie azda tiež zato, že nijaká, ani najlepšie reprodukovaná hudba nevie priblížiť neopakovateľnú atmosféru koncertného auditória so všetkým tým počiatočným šumom, kašľom, s nevyhnutným ladením nástrojov, s potleskom, s rozžiarenými, vďačnými očami poslucháčov? Darmo vymýšľajú stereo prístroje, high fidelity, platňa nikdy nenahradí čaro koncertného večera, nezachytí to neopakovateľné napätie, očakávanie, oddávanie sa stoviek poslucháčov.

Tu, pravdaže, fidlikanie huslí, padajúce odkiaľsi zhora, pôsobí veľmi rušivo, neprirodzene a nepríjemne. A predsa sa Frankovi zdalo, že iba teraz hrajú mŕtvemu, že sa mu tie husle a violy posmievajú, že mu nadávajú. Len čo sa otvorí ťažká bronzová brána, zaznie iná hudba, ale tá už nebude platiť jemu. Napokon, mŕtvy ich už nepočuje. Čože on?

Frank ich nevidel a oni nemohli vidieť, čo sa robí dole pod nimi. Ostanú po celý čas rozlúčky skrytí, neuzrie ich nikto. Načo? Sú len doplnkom, slzotvornou rekvizitou pri vytváraní atmosféry smútku. Smiešni fidlikanti, neškodní, čudácki filharmonici.

„A ja som čo?“ pomyslel si Frank. „Nie som aj ja azda len rekvizita? Nie je mojou úlohou zúčastniť sa spolu s nimi a s mnohými ostatnými na výrobe národného smútku? Nemôžem byť taký neviditeľný ako oni, kedy-tedy budem musieť opustiť svoj nenápadný kút za krídlom otvorených bronzových dvier, ale ani keď budem všetkým na očiach, nikto ma nebude vnímať, mňa ľudia nikdy a nikde neberú na vedomie, akosi patríam k tomu, tisícim som sa už toľko ráz mihol pred očami, ale keby sa niekto kohokoľvek z nich opýtal, ako vyzerám, asi by sa v pomykove zarazil. Ja nie som človek s tvárou, moja tvár, to je tá vec, visiaca na remienku na mojom bruchu, šošovka veľkého objektívu Hasselbladu, to som ja...“

Frank sa usmial svojimi myšlienkami. Verejná anonymita, v ktorej žil a pracoval, ho už dávno nemrzela, vlastne, nemrzela ho nikdy. Mal dosť príležitostí spoznať, že neverejná tvár človeka je jedným z jeho najväčších bohatstiev a slobôd, je jedným zo základných predpokladov, aby sa človek nemusel vždy a všade tváriť, aby mohol

ostať sám sebou. Frank nebažil po sláve ani po popularite. S tým si bol už dávnejšie na čistom. Jeho nechut' k práci, jeho chorobné náklady a stavy vyplývali z čohosi iného. Bol výrobcom, veľkovýrobcom verejných tváří, retušérom, dodávateľom, popularizátorom tváří, súčasťou súkolia, ktoré vytváralo verejné legendy o pomyselnej veľkosti malých, o význame bezvýznamných, o kráse mrzkých. Kedysi, keď začínal, chcel v živote čosi inšie. Toto nie...

Tu teda bude stáť, ale tvrdiť, že po celý čas, to by bolo priveľa. Frank nie je začiatočník, vie, kedy tu musí byť a kedy nie. Vie to takmer na minútu presne, veď tam vzadu za plentou je kancelária pohrebného štábu a tam mu dali nazrieť do programu všetkých troch dní. Program je presný a s väčšími, či menšími výkyvmi sa aj presne dodrží. Bola by katastrofa, keby ho niečo nepredvídaného narušilo, niekto by si to asi odskákal, ale niečo podobné sa ešte nikdy počas bohatej Frankovej praxe nestalo. Štátny pohreb musí klapať, keby neklapalo nič inšie.

„Pri štátnom pohrebe musí ísť všetko ako po masle...“ povedal Frank tajnému pri zadnom vchode, keď ho nechcel vpustiť do budovy. Darmo ho presviedčal, že si musí obzrieť terén, darmo mu ukazoval všetky svoje dokumenty, zvláštnu vstupenku, oprávňujúcu zúčastniť sa na všetkých slávnostiach, darmo hrozil podpisom bezpečnostného šéfa, tajný iba krútil hlavou, on má svoje presné inštrukcie, pred začatím smútočnej rozlúčky tam nemá nikto čo hľadať a zadným vchodom môžu vstúpiť do budovy len vyvolení, s červenou legitimáciou. Ale pri štátnom pohrebe musí ísť naozaj všetko ako po masle, to uznal aj tajný, keď Franka napokon vpúšťal dnu.

Z chodby, zakrytej čiernym závesom, sa blížil akýsi hluk. Do siene, kde ešte robotníci dokončovali smútočnú výzdobu, vošla skupina sviatočne oblečených ľudí. Všetci vážni, všetci v tmavom, niekoľko vysokých dôstojníkov v uniformách. Skupinu viedol osobný tajomník zosnulého.

„Rozostavte sa do polkruhu, súdruhovia...“ prikazoval, „vyskúšame si nástupy. Prosím prvú čestnú stráž...“

Členovia prvej čestnej šestice, najbližší spolupracovníci zosnulého, príslušníci jeho kabinetu, sa oddelili od ostatných. Osobný tajomník ich dirigoval naspäť za plentu.

„Celkom od začiatku, súdruhovia... s príchodom, všetko ako naostro, prosím...“

Šiesti muži odišli za plentu a vrátili sa v dvojstupe. Pochodovali tak k čelu katafalku, tam sa rozdelili, jedna trojica zaujala miesto na pravom, druhá na ľavom boku mŕtveho. Tajomník poskakoval, dirigoval, upravoval, vykrikoval, poučoval, chválil: „Výborne, súdruhovia, nástup bol bezchybný, tak to má byť, prosím ostatných, aby si to dobre zapamätali, prosím druhú šesticu, nacvičíme si teraz striedanie, šestica pri katafalku ostane na mieste, kým sa ku každému jej členovi nepostaví striedajúci súdruh, stojaca šestica odpochoduje, spojí sa pred katafalkom do dvojstupu, súdruhovia zo striedajúcej šestice urobia úkrok na miesto, kde stáli vystriedaní, prosím, súdruhovia, od príchodu...“

Tajomník sa vyžíval. Bol tu, bol tam, poučoval, radil: „Keby, súdruhovia, niekto z vás pocítil nutkanie poškrabať sa, šteklenie na nose či čo, prosím, potlačte to, nevyzeralo by to dôstojne, ako žuly, súdruhovia, ako žuly, a prosím, pred nástupom skontrolujte jeden druhého, či má dobre uviazanú kravatu, je to vážny akt, súdruhovia, musí vyznieť dôstojne... všetci ste boli vojaci, nemusím vás poučovať, kde je pravá, kde ľavá strana, sekundu odchodu striedanej dvojice vám určí malé červené svetielko nad vchodom, keď blikne po tretí raz, vykročíte... tak si to skúsime ešte raz, súdruhovia, celkom od začiatku...“

Tajomník sa prekonával, poskakoval ako šimpanz, zabudol na mŕtveho, bol to jeho deň, jeho veľký deň, ako náčelník čestných stráží zrazu dostal moc nad politikmi, generálmi, umelcami, mohol ich dirigovať, komandovať, stoja pred ním ako sopliaci, hltajú každý jeho príkaz, dnes je na niekoľko minút ich pánom, ich vládcom, môže ich napomínať, kritizovať, môže viac, môže s nimi manipulovať, pri čestnej stráží dosť záleží na tom, kto na ktorom mieste stojí a kedy stojí, a poradie i zoskupenie určuje on, iba on...

Frankovi sa zdalo, že nie mŕtvy, ale on, jeho osobný tajomník, je tu hlavnou osobou. Pritom je to jediná služba, ktorú svojmu šéfovi preukáže, bol u neho iba krátko, nastúpil niekoľko dní pred jeho ochorením, Frank ho nikdy predtým nevidel, nevie, skade prišiel, ani či je tajomníkova žena blondína či bruneta; je to jediná služba, jediná, prvá a posledná... Nový šéf kabinetu si privedie iného osobného tajomníka, ale čo ak nie, čo keby sa mu nejakým spôsobom zapáčil? Preto ten elán, tá horlivosť, je zodpovedný za čestné stráže, a tie budú fungovať! Všetci si musia všimnúť, že budú výborne fungovať!

Frank sa musel uškľabiť. Taká nechutná komédia. Titulári, mocní muži tu skúšajú nástupy, Frank chápe, že podobná udalosť sa nemôže zaobiť bez dobrej prípravy, premyslenej organizácie, ale toto je vari predsa len priveľa?

Pod skleným príkrovom tu predsa leží mŕtvy! Lenže ten je vedľajší, oňho nejde, ani si ho nikto nevšimol, mŕtvy je tu pre divákov, a oni nie sú divákmi, oni sú hercami na tomto pódiu, ľudia ich budú pozorovať, všímať si ich, šepkať si, to je ten... a toto je tamten... Tak teda skúšajú, nacvičujú, budú tu predsa stáť na obdiv verejnosti, a každý z nich sa rád ukazuje.

Frank sa rozpamätal na inú podobnú komédiu. Na každoročnú „generálku“ v štátnej rezidencii, kde dvesto ľudí rok čo rok nacvičuje nástup na prevzatie štátnych vyznamenaní. Na tie čudné voľby do mestského zastupiteľstva, kde vopred určený navrhovateľ navrhovali do predsedníctva vopred určeného kandidáta, a všetci dvíhali ruky na súhlas s návrhom – naslepo, ozajstné voľby sa konali o dve hodiny neskoršie. A nikto sa proti tomu nezval, nikto nevstal a neodišiel, to smiešne pajáctvo všetci vnímali ako disciplínu, povinnosť, ba dokonca česť!

Ba či si aspoň niekto z nich dodatočne uvedomil, že by to všetko mohlo byť aj inak?

Nedalo mu to. Vycvakal na tú „skúšku“ celý film. Boli to všetko ľudia zvyknutí na osľňujúce svetlo fotolampy. Ani si nepovšimli, že si tu z nich niekto robí dobrý deň. Len tajomník ho zbadal. Obdáril Franka vďačným úsmevom, jeho oči drankali, tú fotku chcem, tú mi musíš zväčšiť, bude to parádna fotka, ja v popredí a šesť generálov pod mojím komandom!

Kedysi na počiatku Frank podobné nevhodné zábery na nevhodnom mieste cvakal s istým vnútorným napätím. Čo ak si niekto všimne, že s tým fotografovaním čosi nie je v poriadku? Časom zistil, že sú to zbytočné obavy. Zvykol si na to, že ho nevidia, neberú na vedomie. Patrí k veci, sám je vec, o vypínači, ktorým sa zažína a vypína svetlo, ani o fotografovi sa pri hociktorej z tých mnohých slávnostných príležitostí nerozmýšľa. Frank dnes robí nedovolené, kompromitujúce, trápne snímky s bezočivou istotou. Aj ten sekretár ho zbadal len preto, že je nový a ešte si nezvykol.

V zadnej časti budovy, v jednej z početných kancelárií sa na čas rozlúčky s mŕtvym usídlil muž, o ktorého existencii nemajú milióny občanov ani tušenia. Frankovi nezišlo na um nijaké vhodné pomenovanie či titul toho dôležitého človeka. Náčelník pohrebného štábu? Vládny zmocnenec pre organizovanie štátnych pohrebov? Šéf pohrebného protokolu? Hlavný ceremoniár? Generálny funebrák? Márne si Frank lámal hlavu, nič vhodnejšie mu neprišlo na um. Ten dôležitý muž rozhodoval o všetkom s konečnou platnosťou. Vymenovaná pohrebná komisia stála pod jeho komandom. On určoval poradie nástupu čestných stráží, čas nástupu delegácií zo závodov, úradov, inštitúcií, početnosť týchto delegácií, on určil, kedy a na aký dlhý čas má byť v smútočnej sieni prítomná vdova po zosnulom, určoval podľa dôležitosti, v akom zoskupení sa majú klásť ku katafalku vence, navrhoval dĺžku prejavov a poradie rečníkov, schvaľoval výber smútočných hudobných skladieb, navrhol a dozrel na celkovú výzdobu veľkej haly. Frank nevedel, ako sa volá. A nevedel si predstaviť, čo, kde a ako robí v čase, keď sa nijaký štátny pohreb nekoná. Nie je predsa možné, aby ten prísne tajný muž, odborník na pohreby, nemal nič inšie na starosti. Ale vyznať sa v tom musel perfektne, nezasvätený laik si sotva uvedomuje, akú zložitú organizáciu a aký mohutný aparát si vyžaduje štátny pohreb, aby bolo všetko v poriadku. Smútiace zástupy musia defilovať okolo truhly plynule, bez trápnych prestávok. Rozlúčka je plánovaná na dva dni, nie je možné, aby prišli všetci tí, čo tu budú defilovať, naraz. Tajný muž má s tým už bohaté skúsenosti, podľa jeho odhadu sa vystrieda okolo katafalku do dvestotisíc ľudí. Nie je jedno, akí to budú v tej či inej hodine ľudia. V prítomnosti príbuzných zosnulého by mali prechádzať okolo ľudia z jeho rodného mestečka. Na to treba myslieť, to treba zabezpečiť. Bolo by nevhodné, keby v čase, keď bude stáť čestnú stráž Galovič, prišla do sály delegácia umeleckých zväzov. Galovič umelcov nenávidí. Hneď by v tom vycítil provokáciu. Treba určiť, aby pred Galovičovými očami defilovala okolo delegácia z najväčšieho závodu v meste. Takýchto detailov musí riešiť tajný muž stovky. Na všetko musí myslieť, všetko predvídať.

Myslel naozaj na všetko. Skúsenosti z minulých pohrebov ho poučili, že priveľa fotoreportérov narúša dôstojnosť vážneho aktu a smútočnú atmosféru v rozlúčkovej sieni. Fotoreportéri sú vždy a všade pliagou. Tmolia sa štátnikom pod nohami, prekážajú, počas hymny, keď všetko stojí v pozore, rujú sa o výhodné miesta, pobejú hore-dolu, na zem si líhajú, driapu sa na stromy, lozia po tribúnach ako opice, oslepujú ľudí neprestajným blýskaním, otravujú, pchajú sa všade, kde nemajú čo hľadať. Tajný muž vydal príkaz: Jedna filmová, jedna televízna kamera a jeden jediný fotograf z úradnej agentúry. Tým jediným sa stal v takýchto veciach skúsený Frank. Nie nadarmo ho prezývajú banketovým reportérom.

Tu teda bude dva dni stáť, v nenápadnom zátiší, maskovaný ťažkým krídlom bronzových dverí, kedy-tedy vyjde zo svojho úkrytu, cvakne, Frank sa v tom už suverénne vyzná, vie, koho cvaknúť a čo cvaknúť, nesmie za nijakých okolností premeškať Galoviča, ako stojí v pozore, Galoviča, ako prednáša smútočný prejav, Galoviča, ako prejavuje sústrasť smútiacej vdove, to príde, to musí prísť do novín, Frankovi sa niekedy zdá, že pohreby, slávnostné zhromaždenia, recepcie a verejné prejavy sú najmä na to, aby Galovič opäť prišiel do novín. Potom, pravdaže, ešte snímka, ako pionieri kladú vence, a starénka, ktorá si utiera slzy pri katafalku bielou vreckovkou. Frank už má bohatú prax, vie, koľko fotografií môžu noviny uverejniť, a čo a kto má na nich byť. Pravdaže, spraví do dvesto záberov, inak by ho mohli v redakcii obviňovať, že sa flákal. Dvesto negatívov, to je tak norma na jeden pohreb. Pravdaže sa bude aj flákať. Čo by tu po celý čas robil? Vie presne, kedy tu musí byť, kedy nie, pozná časový rozvrh celého programu, nazrel doň v kancelárii pohrebnej komisie.

Frank si už dávno nerobí o sebe a svojej práci nijaké ilúzie. Pravdaže, vždy a všade, kde sa objaví s aparátom, sa naňho povzbudivo usmievajú, poklepkávajú ho po pleci, ale popravde ho pokladajú za pliagu, za nepríjemné, ale potrebné zlo, bez ktorého sa nemožno zaobiť. Aká kariéra, aká popularita, aký vzostup je dnes možný bez fotografie? Frank vo svojej bohatej reportérskej praxi nestretol človeka, ktorý by odmietol dať sa fotografovať. Sú takí, čo sem-tam robia fóry, kývnu rukou, povedia, daj mi s tým pokoj, neblbni, ale ani tí to nemyslia doslovne. Ľudia dychtia dostať sa do novín, Frank to pozoruje dennodenne, len čo zazrú namierený objektív, už sa tlačia bližšie, chcú byť na snímke; chcú

stáť čo najbližšie. Frank je oficiálny fotoreportér, banketový, tribunový, slávnostný reportér, známy, špeciálne poverený, veď sa stále pohybuje medzi mocnými, na tribúnach, v sálach, na štátnických stretnutiach, ta nemá prístup hocikto, Frank patrí k hŕstke vyvolených, ktorí majú otvorené všetky dvere, Frank má povest', poznajú ho, zvykli si už naňho, cez kontroly prechádza bez legitimácie, jeho legitimáciou je Hasselblad, magická vecička, otvárajúca dvere súkromí palácov, čalúnených dverí. Dnes štátnické stretnutie, zajtra slávnostný koncert, potom návšteva politika v závode či na družstve, Frank cvaká, cvaká takto už vyše dvadsať rokov, nacvakal už stovky, ak nie tisíce mikrofónov. Frank fotografuje mikrofóny, množstvo mikrofónov. A rečnícke pulty. Množstvo pultov. Pulty sú rovnaké a mikrofóny sa od seba len nevelmi líšia, sú stále tie isté, vyťahovacie, prispôsobiteľné pre malé i veľké postavy, len tváre a figúry za nimi sa jednodaj menia. Význačný človek bez mikrofónu, to nie je to pravé, neraz je to iba tuctová, bezvýrazná tvár, len mikrofón dodáva postave patričnú dôležitosť, tváre, podoby za mikrofónom sa jednodaj striedajú, menia, ale to nie je dôležité, v tlači len mikrofón vytvára potrebný kontakt medzi rečníkom a národom, verejný človek sa stáva verejným človekom, len keď ho vidia vyfotografovaného za mikrofónom, len potom sa mnohým zdá, že je povolaný iným čosi povedať, oznámiť, a že aj má čo povedať a oznámiť.

Frank má v svojom archíve pätnásť májových tribún. Pätnásť celkových záberov aj detailných pohľadov na jednotlivcov. Tribúny sú rovnaké, ale keď Frank nedávno porovnával najstaršiu fotografiu s najnovšou, vlašjšou, nemohol na nich nájsť ani jednu jedinú spoločnú tvár. Kam sa podeli tí veľkí a zvečnenia hodní spred pätnástich rokov? Kde je ten mocný, čo dvíha decko z rúk otca hore na tribúne? Kde je ten druhý, ktorý z polstránkovej reprodukcie v denníku kýva na pozdrav celému národu? Kto ešte vôbec vie, ako sa volal? Keby ho vtedy nebol zachytil alebo keby sa mu bol osvetlil film, kde ten mocný kýva, bolo by bývalo s Frankom zle. Vtedy bolo nepredstaviteľné, že by vyšli noviny bez tej fotografie...

Nie, Frank si nerobí nijaké ilúzie o sebe ani o svojej práci. Vie, čo si o ňom tí, ktorí sa naňho usmievajú, ktorí sa mu natískajú pred objektív, myslia. Je pliahou, neprijemným, oštarým, ale nutným zlom. Pohrdajú ním, hovoria o ňom ako o svoloči, robia si z neho

posmech, ale potrebujú ho, pri stretnutí mu hrkútajú slová uznania, predstierajú dobré priateľstvo, srdečný záujem o jeho osobu. Ale Frankovi sa už neraz stalo, keď bol „v civile“, teda bez aparátu, že ho nepoznali. Nie, nepredstierali, že ho nevidia, jednoducho ho nepoznali. Frank bez aparátu je niktoš, len aparát mu prepožičiava akú-takú dôležitosť. Keď ho zdravia, tak vlastne zdravia objektív, ich úsmevy a slová uznania platia objektívu, šošovke, nie jemu, pred ňou sú ochotní robiť smiešne dôstojné pózy, usmievať sa, keď im je do plaču, strúhať vážnu tvár, keď im je do smiechu, predstierať záujem, kde sa smrteľne nudia, chcú byť veční, zachytení na veky vekov, a to bez fotografie nejde, chcú byť veční v jedinečnom okamihu, na pozadí zástupov lačných po ich slovách, chcú byť veční v novinách, lebo kto nebol nikdy v novinách, nemôže byť večný a vyvolený, noviny sa archivujú, viažu, ukladajú ročník k ročníku, pretrvávajú pozemský život človeka, a v nich sa referuje len o čímsi výnimočných ľuďoch, kedysi čímsi výnimočných montážnych čatách, dnes o čímsi výnimočnom ženskom poprsí, noviny sú spoločenskou previerkou dôležitosti človeka, ukazovateľom a barometrom jeho dôležitosti, sú vlastne výberom, z tisícov vedeckých pracovníkov vedia len o niekoľkých, z tisícov politických funkcionárov referujú len o najvyvolenejších, a tu sú ešte veľké rozdiely, je inšie byť na nejakom skupinovom zábere a je inšie dívať sa z prvej stránky denníka v rečníckej póze za mikrofónom, sám, v polodetaile, nehovoriac už ani o oficiálnom portréte... Koho meno a tvár sa nikdy neobjavili v tlači, je anonym, je ten, o ktorom tí fotografovaní tak radi hovoria – prostý človek, obyčajný človek, muž z ulice, drobný človek, prostý občan, pracujúca masa, dav, ľud, zástup, malý človek, malý občan, drobný, prostý, pospolitý ľud. Franka tieto slová z úst rečníkov, politikov, štátnikov a umelcov vždy rozzúrili. Kto si ty, ako sa opovažuješ postaviť takú priehradu medzi seba a iných? Čím si neprostý, neobyčajný, nemalý, výnimočný? Že si bojoval? Frank pozná stovky takých, čo tiež bojovali, bojovali dobre, a keď sa boj skončil, vzali kanvičku s nesladenou kávou a šli na rannú šichtu do baní. Niektorí z nich ťa poznali, vedia, kto si, čo si a čo si majú o tebe myslieť dnes, keď o nich hovoríš, že sú prostí, obyčajní, malí. Že je to len taký rečnícky zvrät? Možno, ale aj ten vznikol z akejsi psychózy, má hlboké podhubie kdesi v tebe, v tvojom pocite, že si o čosi viac, že si privilegovaný, vyvolený.